

(1912), O. Bogomazov «The Harvester» (1913), «Monter» (1915), etc.). The creativity in futurist is learned through their practices.

The features of technological development came to the fore aiming at an upgrade that affected the artistic priorities. Radical statements about the break with the past have been reflected not only in the works of the artists, but also in the manifestos, where the notes of protest sound reasonably.

Key words: academic system, artistic practice, the Cubofuturists, new art, the Peredvizhniki (The Wanderers), protest.

УДК 316.733(477)

К. В. Кислюк

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ЕТАПУ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У статті розглянуто соціокультурні особливості сучасного етапу модернізаційних перетворень в Україні у хронологічних межах 2013/2014–2017/2018 рр. Визначено, що їх парадоксальність полягає не в їх найбільшому прогресі за всі роки незалежності, а в різкому збільшенні різноспрямованості суспільних перетворень: а) «пост»(модернізаційних), які є сучасним напрямом модернізації, переходом від індустріального до постіндустріального суспільства; б) «де»(модернізаційних), спрямованих на повернення до архаїчних, домодерних, структур; в) «ре»(модернізаційних), спрямованих на відновлення структур модерніті. Розглядуваний період відзначився переважанням (пост)модернізаційних процесів у політичній площині, які трансформували політичну систему II Української республіки до режиму «м'якої патрімональності». Натомість, у соціально-економічній сфері постмодернізаційний тренд 1990–2000-х рр. змінили (де)модернізаційні тенденції — випереджального заміщення модерних секторів (передусім, промисловості) не стільки інноваційними укладами (ІТ-індустрія, альтернативна енергетика), скільки доіндустріальними (сільське господарство). У сфері культури провідними виявилися (ре)модернізаційні процеси цілеспрямованого формування україноцентричного мовно-культурного простору в системі патронованих державою культурних політик. Насправді, їх слід визначати як прогресивні, оскільки вони замінюють ситуацію культурного палімпсесту 2010-х рр. і осучаснюють ідеологічний підмурівок II Української республіки, хоча креативного прориву в оновленні вітчизняного культурного коду ці процеси за своєю суттю забезпечити не можуть.

У своїй сукупності зміни в політиці, економіці та культурі 2013/2014–2017/2018 рр. радше звужують, ніж розширюють напрацьований попередніми модернізаційними змінами модерний базис українського суспільства XVII–XX ст., хоча останній продовжує домінувати у його ціннісному універсумі. За великим рахунком, це є свідченням залучення України до сучасної стадії модернізації як переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Проте, в поточній часовій перспективі суспільна система опиняється у відкритому, невірноваженому стані, який поки що лише тимчасово стабілізується у ситуативних конфігураціях, і який легко може зміститися у своєму русі в радикально протилежні сторони.

Ключові слова: демодернізація, модернізація, м'який неопатрімоналізм, постмодернізація, ремодернізація, Україна, українська культура.

Належачи до простору Центрально-Східної Європи географічно, Україна торувала й донині продовжує торувати свій модернізаційний шлях за достатньо своєрідною траєкторією. Чим ближче до наших днів, тим відчутнішим у черговому «завороті» цієї траєкторії стають не так класичні політико-економічні, як «некласичні» соціокультурні фактори. Загалом це відображає зростання масштабів і ролі культурної сфери у світовій цивілізації XXI ст., особливо в її «розвинутій» частині.

Якщо пристати на висунуту ще на початку 2000-х рр. точку зору, основні етапи модернізаційних процесів в Україні припадають на XVII–XX ст. В аналізі їх перебігу як переходу від аграрного до індустріального суспільства вітчизняна специфіка вбачалася в тісному зв'язку з упровадженням українського національного проекту [1, с. 417–425] – від національно-визвольного руху XIX – початку XX ст. і УНР (І Української республіки) через радянську квазидержавність у формі УРСР до сучасної незалежної держави як відновленої II Української республіки.

Наступний етап модернізаційних перетворень – у 1990–2010-і рр. – проаналізовано в численних працях вітчизняних дослідників (В. Горбатенко, М. Михальченко, Г. Зеленько, Г. Касьянов, М. Паламарчук, Т. Пояркова), колективних монографіях співробітників ІПіЕЕНД (2017). Не обійдено питання модернізаційної специфіки України в наукових розробках зарубіжних авторитетів – А. Аслунда [15], С. Гантінгтона, Е. Вільсона, Т. Кузьо, О. Мотиля, а також та ін. У своїх оцінках ці автори виходять з теорій «неомодернізації». Наголошується, що модернізація, для якої ключове значення має соціально-економічний поступ, спрямована на людський розвиток, на формування суспільства нового типу, яке сприяє емансипації особистості та розширенню можливостей для вибору відразу по багатьох напрямках, оскільки в ньому цінності виживання замінюються цінностями самовираження [4, с. 11, 16]. Власне, йдеться про ствердження постмодерного, постіндустріального суспільства, логіці якого має підкоряється цивілізаційний транзит України.

Парадоксальність модернізаційної ситуації 2013/2014–2017/2018 рр. в Україні, на нашу думку, полягає в тому, що дипломатичне твердження британського міністра Джонсона Бориса «Україна зробила унікальний, просто дивовижний прогрес за останні три роки, більший, ніж за останні 23 роки перед цим» насправді означає одночасне збільшення різноспрямованості суспільних перетворень за цей період.

Метою статті є визначення ролі і місця соціокультурної складової в модернізаційних трансформаціях, які значно активізувалися в країні після Революції Гідності. На рівні загальнонаукової методології йдеться про проведення системно-структурного аналізу поточних модернізаційних трендів і зв'язків між ними. На рівні спеціальнонаукової методології йдеться про застосування методів соціокультурної детермінації та методу соціокультурної каузальності, які дозволяють визначити причини та наслідки модернізаційних змін у царині культури.

У рамках питомої вітчизняної багатоукладності за соціокультурною спрямованістю виокремлюємо тенденції, принаймні, трьох типів: а) «пост»(модернізаційні), які, власне, і є сучасним напрямом модернізації, переходом від індустріального до постіндустріального суспільства; б) «де»(модернізаційні), спрямовані на повернення архаїчних, домодерних, структур; в) «ре»(модернізаційні), спрямовані на відновлення структур модерніті. Якщо тенденції перших двох типів уявляються майже природними для феномену модернізації, то тенденції третього типу якраз найбільшою мірою віддзеркалюють специфіку того соціокультурного середовища, в якому відбуваються.

Період 2013/2014–2017/2018 рр. відзначився переважанням (пост)модернізаційних процесів у політичній площині – у таких напрямках: 1) залучення

громадськості та волонтерів до державного управління або контролю за ним, внаслідок чого еліта стає залежнішою від соціальної підтримки, а не від належності до певного клану [10, с. 345]; 2) часткова зміна еліт за меритократичним принципом. Наприклад, за твердженням начальника Генштабу В. Муженка, у ЗСУ із 2014 року було присвоєно 50 генеральських звань. Практично всі отримали ті офіцери, які вже мали бойовий досвід [6]. За загальної кількості у 120 генеральських посад це означає, що формально понад 40% з них обіймають бойові командири; 3) демонополізація ресурсів і повноважень Центру на користь місцевого самоврядування. Маємо на увазі політику децентралізації, яка в останні 3–4 роки постійно користується підтримкою не менше двох третин громадян в усіх областях України [7]; 4) підвищення відкритості та прагматичності відносин між «владою» і «народом». 62 місце України зі 193 в оонівському e-gov Development Index та 32 – у ранкінгу e-participation Index згідно з обстеженням 2016 року – це не тільки різке поліпшення позицій порівняно з 2014 роком (87 та 77 місця відповідно) [18]. Останній показник, наприклад, виявляється чи не вдвічі вищим за дуже популярний серед високопосадовців індиктор Doing Business; 5) розширення можливостей для економічної та культурної мобільності українців. Свідченням її успішності стає зміцнення рейтингу українського паспорта відповідно до можливостей безвізових відвідин інших країн – на початку четвертого десятку [17].

У своїй сукупності це наразі просунуло (трансформувало, але не модернізувало у вузькому сенсі слова «підвищення на якісно новий рівень») політичну систему II Української республіки до режиму «м'якої патрімональності», але не пододало її системної кризи та загрозливого рівня делегітимації. Тому, зберігаючи чи не найбільшу прихильність до демократії в Європі, українці в соціологічних дослідженнях останніх років одночасно продемонстрували переважання «розчарованої» та «критичної» типів політичної культури – у 61% українських громадян [9].

У таких умовах замість випереджаючого і невпинного процесу політичної модернізації, на провідному значенні якого наполягають і класична теорія, і сучасні фахівці з посткомуністичного транзиту [15, с. 11–12], продовжує зберігатися оказіональна динаміка відповідних процесів, коли короткотермінові періоди «реформаторства» в ранній фазі перебування при владі Л. Кучми, В. Ющенка, В. Януковича, П. Порошенка дотепер змінюються в пізній фазі стагнацією [2, с. 7].

Безпосереднім наслідком цього є дедалі помітніший, але поки що не домінуючий (де)модернізаційний тренд української політики, який полягає у розвороті до вирішення складних питань за допомогою екстремістських учинків невеликих груп активістів. Формально, постіндустріальному суспільству XXI ст. дійсно властиві дедалі спонтанніші та безпосередніші форми громадянської дії на фоні розчарування в ефективності як традиційно-державних, так і сучасних наддержавних бюрократизованих урядових інституцій. Проте емансипація від влади не може призводити до руйнування влади як такої. Політичний акціонізм стає виправданим тільки тоді, коли він спрямований на вирішення дійсно суспільно значущих питань, на знак чого може закумуляувати на свою підтримку і потужний медійний дискурс, і зібрати тривалі та велелюдні вуличні демонстрації.

Так само суперечливими є соціокультурні результати даних явищ. У культурному плані міграція/туризм сприяє поширенню в Україні європейських цінностей, хоча допоки обмежено. Адже навіть опитування серед молоді показує: 76% представників молодого покоління, як з економічних, так і психологічних причин, ніколи не виїжджають за кордон, а часто і дуже часто робили це тільки 3%. Бажання переїхати до іншої країни висловив лише кожен п'ятий молодий українець [12, с. 93–94]. До речі, відсутність помітних міжпоколіннєвих відмінностей у ціннісних орієнтаціях (у цьому

разі – імобільність) – явище, яке соціологи постійно спостерігають у неомодернізованих країнах [2, с. 19]. Натомість, в українських реаліях, де навіть 2016 року, за даними Центру Разумкова, меншість громадян (більше 40%) асоціювала себе передусім з країною, а не з місцем проживання, децентралізація легко може консервувати особливий містечковий тип мислення, таку собі *локалізацію глобального*, замість *глобалізації локального*. Є принципова різниця, чи асоціювати своє обійстя зі «садком вишневим коло хати», чи з «Пікассо в трусах», скульптуру якого розташовано поряд із нічним клубом у Львові.

Натомість у соціально-економічній сфері постмодернізаційний тренд 1990–2000-х рр. (саме у цей період питома вага сектора послуг збільшилася з 30% до понад 60%, показника перехідних *emerging market economies*) змінили (де)модернізаційні тенденції. Їх суть – у випереджальному скороченні модерних секторів (передусім, промисловості) [8, с. 118–119]. Вони заміщуються не стільки інноваційними укладами (ІТ-індустрія, альтернативна енергетика), скільки доіндустріальними. Йдеться про сільське господарство на основі застарілих технологій рослинництва, питома вага якого у ВВП країни за останнє десятиліття збільшилася майже вдвічі, до 13–14%. Негативний вплив економічної демодернізації лише почасти компенсувався продовженням (пост)модернізації споживчої сфери, передусім, через бурхливий розвиток електронної комерції, безготівкових розрахунків, он-лайн торгівлі.

Не можна не відзначити соціокультурні особливості «рустифікації» по-українськи. По-перше, більша близькість економічних відносин українського села не до «латифундіальної» або «юнкерської», а до (дрібно)фермерської моделі, з більшим демократичним потенціалом. По-друге, українське село виявилось успішнішим зберігачем етнокультурної традиції, ніж ті регіональні сусіди, які перебували під владою Османської імперії. В умовах відносної економічної неможливості воно стає чи не основним джерелом свідомих контрактників ВСУ та НГУ. Утім, переважання негативних компонентів таки зумовлює в країнах Східної Європи «примусову модернізацію» сільського простору (Mingui-Pipidi, 2010) з метою його осучаснення до постіндустріального рівня. В Україні, в кращому разі, спостерігаємо своєрідну *домодернізацію* села ще попереднього, індустріального рівня.

Наша візія векторів модернізаційних змін у соціокультурній царині України ускладнюється тим, що маємо справу не з усталеними інституціями та системою суспільних цінностей, а із сумою індивідуальних ціннісних ієрархій, у рамках яких питома українська багатокладність виглядає значно органічнішою, ніж будь-де (наприклад, цінності саморозвитку та самовираження можуть усвідомлюватися як на рівні домодерних, так і постмодерних). Зрозуміло, що 20-річний модернізаційний транзит не міг не позначитися на цій сфері, наклавши на неї суперечливий відбиток. З одного боку, у свідомості українців продовжують домінувати цінності особистого благополуччя (здоров'я, успіх, достаток, щаслива сім'я, відсутність стресів) та цінності патерналістського спрямування (якісні та безоплатні освіта і медицина, достойні пенсії, соціальні виплати, забезпеченість робочими місцями, співмірні до отримуваних доходів ціни, стабільність). З іншого боку, відбувається поступове вивищення «європейських», постмодерних цінностей (верховенство права, демократія, свобода слова, чесність/прозорість, рівні можливості для всіх) [13, с. 13] та їх змістовна рефлексія (хоча б на рівні відмежування від абстрактнішого для сприйняття всього «західного» або «вестернізованого»).

Помітне переважання «цінностей виживання», в якому зарубіжні дослідники убачають вплив численних «травм» (особливо соціально-економічних) перехідного періоду 1990-х рр. [2, с. 167], насправді, є роз'ятренням глибинніших постколоніальних

синдромів, первні яких ми виводимо зі вступного рефрену до «Літопису» Самійла Величка початку XVIII ст. – «впаде, впаде красна козацька Україна тогобічна, як отой стародавній Вавилон, місто велике». Їх очевидним сучасним симптомом є хвороблива «меморіальна меланхолія» за Радянським Союзом у не менше третини (за даними різних соціологічних служб) опитуваних українців. Ба більше, недомодернізованість і суспільно-політичної, і соціально-економічної сфери вкрай гальмують зміни подібних орієнтацій у покоління молодих українців. Ілюстрацією нашого твердження є опитування щодо рівня корупції у ВНЗ України. Показово не те, що рівень корупції 2017 року (37,1% давали хабара у ВНЗ) зріс на декілька відсоткових пунктів, порівняно з дослідженнями 2011 та 2015 року, а те, що він стрімко зростає (у 1,5 рази) на третьому курсі, а найбільшим виявився на випускових курсах (50–60%). Припустимо, що це – показник усвідомлення молодими українцями обмеженості майбутніх соціальних можливостей, який демотивує їх щодо необхідності докладати власні зусилля задля кращої кар'єри чи більшого заробітку [11].

Натомість, цілком імовірно, що вервечка Майданів 2004–2014 рр. означає формування постінституціонального, постелітарного механізму закріплення демократичних цінностей і в суспільному житті, і в суспільній свідомості, переривчає функціонування якого виявляється суголосним до okazіональної динаміки модернізаційних перетворень у країні. Щоправда, цей механізм не уявляється нам цілковито постутилітарним. Насправді, українська демократія була і залишається найдоступнішим і наймасовішим механізмом не тільки символічного, але й матеріального самозабезпечення українців, альтернативного офіційній кланово-олігархічній системі – і через доступ до електоральної ренти, і через можливості вільно долучатися до каналів надмірного соціально-економічного протекціонізму. Загалом, маємо ціннісну ієрархію, яка вможливує проведення модернізаційних перетворень в країні, але не гарантує їх послідовності та стабільності.

Водночас, стало очевидним, що поклола (пост)модернізація політики й економіки автоматично не призводить до творення із конгломерату етнічних мас українців і неукраїнців сучасної політичної нації, а є лише одним із чинників націєтворчих процесів. Для аргументації цього твердження звернемося до розрахунків Є. В. Котова і В. І. Ляшенко індексів первинної та вторинної модернізації. За більшістю показників вторинної модернізації (вклад в інновації, частка осіб з вищою освітою, ступінь поширення Інтернет та ін.) помітно випереджали всі інші Центральнопільський економічний район із центром у Києві та Північно-Східний (Харківська, Сумська, Полтавська області), причому за рівнем первинної модернізації останній район поступався і Донецькому, і Придніпровському [5, с. 67–68].

При цьому, нагадаємо, Київ став центром Революції Гідності як суто постмодерністського протесту проти посягань на людську свободу, тоді як Харків перетворився на один із епіцентрів «русской весны» з її неопатерналістською ідеологією рівня модерніті. Серед інших причин цього феномену ми звернули увагу на суттєву різницю у світогляді киян і харків'ян. Київ уже багато років, нехай і за рахунок логістичної експлуатації інших регіонів країни, знаходиться у списку *global cities*. Харків'яни, хоча й мають кругозір «другої столиці», значно масштабніший за локальність місцевої ідентичності сусіднього Донбасу, насправді ще не бачать Харків відкритим глобальним містом. У цьому нас переконують відомості, надані в магістерській роботі А. Скриннікової, виконаній під нашим керівництвом. Зокрема, визначено особливості візуалізації «місць пам'яті» Харкова і Мюнхена у понад 100 їх фотографій за тегами #kharkiv і #munchen в Instagram. Найчастіше в зображеннях Харкова трапляються знімки Успенського та Благовіщенського соборів, Центрального

парку культури, площі Свободи, пам'ятки радянської монументальної архітектури, зображення яких є типовими для радянської візуальної репрезентації Харкова як індустріального мегаполіса.

Мюнхен – схожий на Харків за чисельністю населення індустріальний мегаполіс і адміністративний центр, але зі значно старовиннішою історією. Мобілографи Мюнхена поважають як історичний вигляд міста, так і його модернову складову, тому фотографії історичних будівель і сучасних об'єктів (передусім, Альянц арени, де часто грає «Баварія») займають приблизно однакові частки. Такі споруди є в Харкові, але їх зображення легше знайти за допомогою пошуковика Google, ніж у візуальних репрезентаціях рідного міста навіть покоління «міленіалів» (саме вони найчастіше постили досліджувані фотографії в Інстаграмі). У свою чергу, визначена різниця відображає занижений рівень мобільності українців в умовах незавершеності постмодернізації в політичній (проблема із візами) та економічній (нестача грошей) сферах, який у Харкові примножується економіко-культурною близькістю до Росії та недорозвинутістю транспортної інфраструктури (рекордний за всю історію пасажиропотік Харківського аеропорту 2017 року виявився у 15 разів нижчим за пасажиропотік 2-х київських аеропортів).

Вирішення нагальних завдань національно-державного будівництва актуалізувало необхідність «*ре-модернізації*» цієї сфери в напрямі «лагідної українізації». Можемо виокремити три ознаки цього типу векторності. По-перше, їх доцентровість, спрямованість на відбудову більш-менш гомогенного культурного простору. Останній формально відображає дещо неочікувані результати «неоголошеної дерусифікації», унаслідок якої наприкінці 2017 року вже 92,6% опитаних уважали себе українцями, лише – 5,5% росіянами, позаяк за переписом 2001 року таких було 77,8% та 17,3% відповідно [13, с. 7], що є одним з нечисленних прикладів суцільної моноетнічності в сучасному світі (Японія, Ісландія). Крім того, в умовах агресії ядерної держави декларована від 1991 року модель політичної нації продемонструвала свою аномію, зробивши доцільнішим відновлення модерного етнічного підходу.

По-друге, антиіндивідуалістичність. Особисті думки, потреби визнаються нижчими за знеособлені «національні інтереси», обмежується свобода самовираження (наприклад, гастролі артистів до РФ). Фактично – це реанімація «інтегрального націоналізму» початку ХХ ст.: «Українство мусить усвідомити собі, що його ідея, коли хоче перемогти, повинна бути ... всеобіймаючою» (Д. Донцов).

По-третє, форми втілення відповідних політик відзначаються раціоналізованістю, зорганізованістю, масовістю, стандартизованістю і провідною роллю держави (але за активної участі громадськості та ЗМІ, що стає найважливішою запорукою їхньої ефективності).

Реалізація мовно-медійних практик «роблення українського» (знову-таки з наголосом на суто модерному критерії мови) в останні три-чотири роки підтверджує визначену закономірність. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення на своєму сайті ([/www.nrada.gov.ua](http://www.nrada.gov.ua)) постійно рапортує про збільшення частки української мови відповідно до законодавчо закріплених квот у межах сфер свого моніторингу. У законодавчо неврегульованих сферах (сфера послуг і транспорту, Інтернет, друковані ЗМІ), на думку громадськості, російська мова та продукція зберігають своє домінування та русифікаційний вплив [14]. Цікавішою є ситуація у сферах, де на просування української культури впливають як позаекономічні, так і економічні чинники. Передусім, ідеться про книговидавництво та кінематограф, де восени 2017 року вперше за історію української незалежності мали повноцінний прем'єрний сезон українського кіно в прокаті. Абсолютним рекордсменом стали «Кіборги», які

побачили понад 300 тис. глядачів, а сума зборів (понад 22 млн.) окупила витрати на виробництво [3]. Цей успіх є результатом як правильного вибору творчої стратегії модерного стилю на створення масового, комерційного привабливого та конкурентоспроможного продукту, так і державно-приватного партнерства. У «дореволюційну добу» національна еліта байдуже ставилася до сфери культури. У «постреволюційну добу» еліта усвідомила доцільність (передусім, політичну) в розвитку національної культури, проте наявних у її розпорядженні фінансових можливостей настільки поменшало, що вона воліє значну частину витрат перекласти на державу.

Підкреслимо, префікс «ре» в даному разі не виглядає як суцільне назадництво. У формальному плані йдеться про заміну ситуації культурного палімпсесту, найтипівішу для 2010-х рр., а у змістовному – про осучаснення ідеології II Української республіки. Разом із тим, найсильніші сторони національно-культурної ремодернізації одночасно є її найбільшими недоліками. Виразні організаційно-заборонні акценти в ній поки що призвели здебільшого до відновлення нормального функціонування науково-освітніх і гуманітарних інституцій, розбудованих ще у 1990–2000-х рр. (Український інститут національної пам'яті), а також створення нових (Інститут української книги). Стимулювати по-справжньому креативне оновлення українських культурних кодів за своєю суттю ця тенденція просто нездатна. Так само, у Китаї розбудова наймасштабнішої у світі системи інтернет-цензури Great China Firewall супроводжувалася лише створенням аналогів найзапитованіших інтернет-продуктів: торговельних майданчиків Taobao, Alibaba, пошуковика Baidu із власною Байдупедією, відеопорталу Youku Tudou тощо. В Україні заборона «Вконтакте» сприяла активнішому запозиченню соціальної мережі Facebook, яка, радше за все, вже минула пік світової популярності.

Проведений нами аналіз показав у підсумку, що важливою особливістю сучасного етапу української модернізації стають не «різні швидкості» чи різна секторальність, а саме різновекторність, різноспрямованість перетворень. Часто в одній і тій самій суспільній сфері можуть відбуватися як прогресивні, так і регресивні процеси, вони рівною мірою можуть спричинювати як взаємостимулюючий, так і взаємоінерційний ефекти. Період 2013/2014–2017/2018 рр. відзначився переважанням *(пост)модернізаційних* процесів у політичній площині, які трансформували (але не модернізували у вузькому сенсі слова «підвищення на якісно новий рівень») політичну систему України до *режиму «м'якої патрімональності»*, хоча не подолали її системної кризи та загрозливого рівня делегітимації. Натомість у соціально-економічній сфері постмодернізаційний тренд 1990–2000-х рр. змінили *(де)модернізаційні* тенденції. Її суть – у випереджальному заміщенні модерних секторів (передусім, промисловості) не стільки інноваційними укладами (ІТ-індустрія, альтернативна енергетика), скільки доіндустріальними (сільське господарство).

У сфері культури провідними виявилися *(ре)модернізаційні* процеси цілеспрямованого формування україноцентричного мовно-культурного простору в системі патронованих державою культурних політик. Насправді, їх слід визначати як прогресивні, оскільки вони замінюють ситуацію культурного палімпсесту 2010-х рр. і осучаснюють ідеологічний підмурівок II Української республіки, хоча креативного прориву в оновленні вітчизняного культурного коду ці процеси за своєю суттю забезпечити не можуть. Ремодернізація культури має прискорити формування української ідентичності за переважно етнічною моделлю, яка є теоретично застарілою, але практично адекватною викликам сьогодення. Раніше прокламована політична модель української нації виявилася аномічною, вона автоматично не спрацьовувала під

впливом процесів економічної модернізації. Тому центри регіонів з найвищими індексами постмодерністичності – Київ і Харків – 2014 року стали одночасно епіцентрами Революції Гідності та «русской весны».

У своїй сукупності зміни в політиці, економіці та культурі радше звужують, ніж розширюють напрацьований попередніми модернізаційними змінами модерний базис українського суспільства XVII–XX ст., який продовжує домінувати й у його ціннісному універсумі. За великим рахунком, це є свідченням залучення України до сучасної стадії модернізації як переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Проте, в поточній часовій перспективі суспільна система опиняється у відкритому, невірноваженому стані, який поки що лише тимчасово стабілізується у ситуативних конфігураціях, і який легко може зміститися у своєму русі в радикально протилежні сторони – демонтажу/реставрації неопатерналізму, ширше – оновлення/руйнування української державності.

Список використаної літератури

1. Головка В. «Модернізація» як метанарратив української історії / В. Головка // Проблеми історії України: факти, судження. – 2003. – Вип. 9. – С. 410–427 ; Holovko V. «Modernizatsiia» yak metanarativ ukrainskoi istorii / V. Holovko // Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia. – 2003. – Vyp. 9. – S. 410–427
2. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні : моногр. / ред. кол. : О. Рафальський (гол.), В. Войналович, Л. Нагорна. – Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 512 с. ; Etnopolitychnyi kontekst sotsiokulturnykh transformatsii u suchasniy Ukraini : monohr. / red. kol. : O. Rafalskyi (hol.), V. Voinalovych, L. Nahorna. – Kyiv : IPiEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2017. – 512 s.
3. Ілленко П. «Кіборги» стали рекордсменом українського кінопрокату [Електронний ресурс] / П. Ілленко // Укрінформ. – 2018. – 14 лютого. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2403001-kiborgi-stali-rekordsmenom-ukrainskogo-kinoprokatu.html> ; Illienko P. «Kiborhy» staly rekordsmenom ukrainskoho kinoprokatu [Elektronnyi resurs] / P. Illienko // Ukrinform. – 2018. – 14 liutoho. – Rezhym dostupu : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2403001-kiborgi-stali-rekordsmenom-ukrainskogo-kinoprokatu.html>
4. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель ; пер. с англ. М. Коробочкин. – Москва : Новое изд-во, 2011. – 464 с. ; Ingkhardt R. Modernizatsiya, kulturnye izmeneniya i demokratiya: posledovatelnost chelovecheskogo razvitiya / R. Ingkhardt, K. Veltsel ; per. s angl. M. Korobochkin. – Moskva : Novoe izd-vo, 2011. – 464 s
5. Котов Е. В. Оценка процессов модернизации Украины и ее экономических районов / Е. В. Котов, В. И. Ляшенко // Вісник економічної науки України. – 2013. – №1. – С. 55–69 ; Kotov Ye. V. Otsenka protsessov modernizatsii Ukrainy i ee ekonomicheskikh rayonov / Ye. V. Kotov, V. I. Lyashenko // Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy. – 2013. – №1. – S. 55–69.
6. Муженко В. Ми повинні бути готовими до широкомасштабної агресії Росії [Електронний ресурс] / В. Муженко; бес. вела І. Штогрін // Радіо Свобода. – 2018. – 29 лютого. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/29058892.html> ; Muzhenko V. My povynni buty hotovymy do shyrokomasshtabnoi ahresii Rosii [Elektronnyi resurs] / V. Muzhenko; bes. vela I. Shtohrin // Radio Svoboda. – 2018. – 29 liutoho. – Rezhym dostupu : <https://www.radiosvoboda.org/a/29058892.html>
7. Настрої та очікування українців: регіональні особливості [Електронний ресурс] // Соціологічна група «Рейтинг». – 2018. – 22 лютого. – Режим доступу : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraincev_regionalnye_osob

ennosti.html ; Nastroi ta ochikuvannia ukrainsiv: rehionalni osoblyvosti [Elektronnyi resurs] // Sotsiologichna hrupa «Reitynh». – 2018. – 22 liutoho. - Rezhym dostupu : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ozhidaniya_ukraincev_regionalnye_osobennosti.html

8. Національна модель неоіндустріального розвитку України : моногр. / за заг. ред. В. П. Вишневського. – Київ : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2016. – 519 с. ; Natsionalna model neoindustrialnoho rozvytku Ukrainy : monohr. / za zah. red. V. P. Vyshnevskoho. – Kyiv : In-t ekonomiky prom-sti NAN Ukrainy, 2016. – 519 s.

9. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми [Електронний ресурс] : Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 14 грудня 2017 р. // Центр Разумкова. – 2017. - Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/uploads/socio/2017_Politychna_kultura.pdf ; Politychna kultura ta parlamentaryzm v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni problemy [Elektronnyi resurs] : Informatsiino-analitychni materialy do Fakhovoi dyskusii 14 hrudnia 2017 r. // Tsentr Razumkova. – 2017. - Rezhym dostupu : http://www.razumkov.org.ua/uploads/socio/2017_Politychna_kultura.pdf

10. Пояркова Т. К. Системні кризові явища в умовах політичної модернізації: історико-політологічний аналіз : дис. ...доет. політ. наук : спец. 23.00.01 / Тетяна Костянтинівна Пояркова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. - 402 с. ; Poiarkova T. K. Systemni kryzovi yavyscha v umovakh politychnoi modernizatsii: istoryko-politologichniy analiz : dys. ...doet. polit. nauk : spets. 23.00.01 / Tetiana Kostiantynivna Poiarkova ; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2015. - 402 s.

11. Скільки студентів і на яких курсах давали хабаря? [Електронний ресурс] : ІНФОГРАФІКА // Тексти.org.ua. – Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/82907/Skilky_studentiv_i_na_jakyh_kursah_davaly ; Skilky studentiv i na yakykh kursakh davaly khabaria? [Elektronnyi resurs] : INFOHRAFIKA // Teksty.org.ua. – Rezhym dostupu : http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/82907/Skilky_studentiv_i_na_jakyh_kursah_davaly

12. Українське покоління Z: цінності та орієнтири [Електронний ресурс] : результати загальнонаціонального опитування / ред. К. Зарембо. – Київ, 2017. – Режим доступу : http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/02-News-2017/GfK-Ukr_Generation_ukr_inet-1.pdf ; Ukrainske pokolinnia Z: tsinnosti ta oriientyry [Elektronnyi resurs] : rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia / red. K. Zarembo. – Kyiv, 2017. – Rezhym dostupu : http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/02-News-2017/GfK-Ukr_Generation_ukr_inet-1.pdf

13. Українське суспільство та європейські цінності [Електронний ресурс] : звіт за результатами соціологічного дослідження // Gorchenin Institute. – 2017. - Режим доступу : <http://institute.gorshenin.ua/media/uploads/090/42/5964d944f2d4e.pdf> ; Ukrainske suspilstvo ta yevropeiski tsinnosti [Elektronnyi resurs] : zvit za rezultatamy sotsiologichnoho doslidzhennia // Gorchenin Institute. – 2017. - Rezhym dostupu : <http://institute.gorshenin.ua/media/uploads/090/42/5964d944f2d4e.pdf>

14. Українці підтримують зміцнення позицій української мови, але в багатьох сферах і далі домінує російська [Електронний ресурс] // Рух добровольців «Простір свободи». - Режим доступу : <http://www.dobrovol.org/article/353/> ; Ukraintsi pidtrymuiut zmitsnennia pozytsii ukrainskoi movy, ale v bahatokh sferakh i dali dominuie rosiiska [Elektronnyi resurs] // Rukh dobrovoltsiv «Prostir svobody». - Rezhym dostupu : <http://www.dobrovol.org/article/353/>

15. Åslund A. Ukraine what went wrong and how to fix it / A. Åslund. – Washington :

Peterson Institute for International Economics, 2015. – 261 p.

16. Mingui-Pipidi A. A tale of two willage. Coerced modernization in the east european countryside / A. Mingui-Pipidi. – Budapest–New-York : Central European University Press, 2010. – 384 p.

17. Passport Index. (2018). [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.passportindex.org/?country=ua>

18. UN e-Government Knowledge Databas. Department of Economic and Social Affairs. (2017). Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access : <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine>

Стаття надійшла до редакції 26.04.2018

K. Kysliuk

SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF THE CURRENT STAGE OF UKRAINIAN MODERNIZATION

In the article the author has analyzed the socio-cultural features of the current stage of modernization changes in Ukraine in the chronological boundaries of 2013/2014–2017/2018 years. The paradox of the modernization transformations lies not in their greatest progress during all years of independence, but in the sharp increase of the diversification of transformations: a) “post”(modernization), which is a present-day direction of modernization, the transition from industrial to post-industrial society; b) “de”(modernization), aimed at the return to the archaic, pre-modern, structures; c) “re”(modernization), aimed at the restoring of modernization structures.

This period has been marked by the domination of the (post)modernization processes in the political spheres, which transformed the political system of the Second Ukrainian Republic to the “soft patrimonial regime”. Instead, in the socio-economic field, the (post)modernization trend of 1990–2000s has been changed by the trend of the (de)modernization. Its essence is in the restriction of the modern sectors (first of all, - the industry), which are replaced not only by innovative arrangements (the IT industry, the alternative energetic industry), but also by preindustrial (the agriculture based on the outdated technology). In the sphere of culture, the leading processes are the (re)modernization ones. The remodernization is directed to the formation of the Ukrainian-centric language and cultural space in the system of cultural policies patronized by the State. In fact, these processes should be defined as progressive as they replace the situation of the cultural palimpsest of the 2010s and modernize the ideological basis of the Second Ukrainian Republic. But these processes, by their essence, are incapable to the creative modification of the national cultural code.

In its totality, the changes in politics, economy and culture in 2013/2014–2017/2018 are rather narrowing than expanding the modernist basis of the Ukrainian society, created by previous modernization changes of the XVII–XX centuries. It continues to dominate in its value universe as well. In fact, there is evidence of Ukraine’s involvement in the present-day stage of modernization as a transition from the industrial to the post-industrial society. However, in the current time perspective, the Ukrainian social system is in an open, unbalanced state, which only temporarily stabilizes in situational configurations so far. It can easily be shifted in its movement in radically opposite sides.

Key words: de-modernization, modernization, post-modernization, re-modernization, soft neopatrimonialism, Ukraine, Ukrainian culture.